

Dr. A. SCHNEIDER: JEDNA STARA FRANCUSKA BALADA U HRVATSKOM ZAGORJU

Gabrielle d'Estrées bijaše četvrta među sedmerim kćerima Antoine d'Estrées-a i njegove žene Françoise Babon rođene de La Bourdaisière. U porodici njene matere baštinila bi galanteriju kći od majke. Françoise je sâma, prevalivši već četrdesetu, jednog lijepog dana ostavila i muža i kćeri te postala ljubavnicom markiza d'Allegre, guvernera issoirskog. U ranu zimu 1590. udari Henrik IV. svoj tabor u Pikardiji, blizu Coeuvres-a, dvora Antoine d'Estrées-a. Antoine-a nije bilo kod kuće, jer su ga tek nedavno liđaši bili zarobili. Tako su njegove kćeri Diane i Gabrielle morale dočekati i primiti svoga kralja. Ljepota, dražest i neusiljenost Gabriellina osvoje smjesta podatno srce kraljevo. Malo zatim šaputalo se posvud, da je Gabrielle ljubavnica kraljeva. Međutim se njen otac bio oslobodio. Muž odlučan, nastojao je da uguši taj skandal te, povrativši se u Coeuvres, nađe kćeri muža, Nicolasa d'Amerval. Blage čudi ne opre se Gabrielle želji očevoj. Iako Nicolas d'Amerval, Seigneur de Liencourt, nije bio muž nimalo simpatičan, bila bi se Gabrielle bez sumnje smirila sa svojom sudbinom poput mnogih drugih njenih prijateljica, koje su ušle u sličan konvencionalan brak. Ali ubogi Nicolas padne jednom zгодom s konja te osakaćen nije više bio podoban za brak. Gabrielle se sad podade onoj snažnoj priklonosti, koju je osjećala prema kralju. U prosincu 1592. ostavi muža i pođe kralju, ne ostavljajući ga više. 1593., u junu, rodi mu sina. Kad je kralj nato počeo nešto sumnjati u svoje očinstvo, zatraži ona, da duhovne oblasti proglase njen brak ništetnim radi nepodobnosti gospodina de Liencourta. Saslušani svjedoci i drugi nužni dokazi potvrde ispravnost i opravdanost navoda Gabriellinih, a djetetu, nevinom uzroku čitavog ovog neugodnog procesa, budne dopušteno »à porter les armes de France brisées de la barre de batardisse.« Sklonost kraljeva prema lijepoj Gabrielli, isprva možda tek trenutačan, u njega čest i običajan, hir, prometnu se doskora u pravu i istinsku ljubav. Odsada pa sve do njene smrti obasipa je kralj znakovima svoje sklonosti,

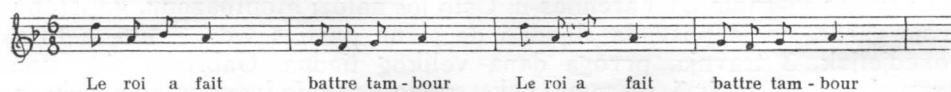
dariva je raskošnim imanjima i dobrima, podjeljuje joj niz najzvučnijih dvorskih titula, sve u namjeri, da je približi stepenicama svoga prijestola, obećavši joj, da će je i na nj uzvisiti, kad papa razriješi njegov brak s Margaretom Valois. To je bilo o početku 1599., u Fontainebleau-u. Gabrielle ode u Paris, jer je to njezin ispovjednik zahtijevao. Bilo je to o Uskrsu. Gabrielle se nećkala. Kralj je s cijelim dvorom odprati do Meluna i povjeri je tu svome vjernom La Varennes-u. Usto još naloži Montbazonu, kapetanu svoje garde, da je posvuda slijedi i da je ne pusti s vida. Bilo je to u ponedjeljak, 3 travnja, prvoga dana velikog tjedna. Gabrielle siđe kod Arsenala i, ne znajući ni sama kako, nađe se najednom u kući nekoga Zameta, pouzdanika kraljeva, blizu Bastille, u Rue de la Cerisaie. Ispovjedi se a u srijedu se imala pričestiti. Izvrsno je ručala, zadovoljna, što je ispunila svoju dužnost. Zamet je nastojao, da joj pruži sve poslastice, za koje je znao da joj idu u slast. Iza doručka izađe iz kuće i sjedne u nosiljku, ali odjednom osjeti neku nevoljkost. Vratu se kući i pođe u baštu. Tu padne natle i izgubi svijest. Bolovi i grčevi, koji njome obladaju, bijahu česti i strašni. U naponu svoje divne ljepote, obuzeta neobuzdanom željom za životom, borila se ona dva dana sa smrću. I umre. Kralj se u znak žalosti odjene u crno ruho protiv običaja kraljevâ, koji se u žalosti odijevahu u ljubičasto. Nosio ga je tri puna mjeseca. O istrazi uzroka Gabrielline smrti nije bilo govora. Kralj je živio u Fontainebleau-u dalje svojim običajnim životom. Na veliko veselje dvorskih laskavaca reče kralj jednom

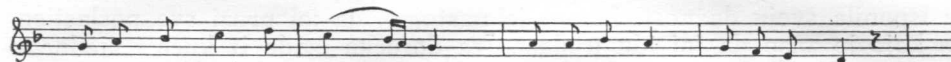
zgodom: »Messieurs, montons à cheval, j'ai envie de manger cet été des melons de Blois«. I tim riječima bje epizoda lijepa Gabrielle završena.

Malo dana poslije zagonetne smrti markizine pjevala se po ulicama pariskim ova balada:

MODERATO

Le roi a fait battre tam - bour Le roi a fait battre tam - bour

Pour voir tou - tes ces da - mes Et la pre - miè - re qu'il a vue

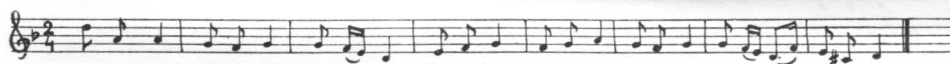
Lui a ra - vi son â - me.

2. »— Marquis, dis moi la connais — tu? Qui est cett' jolie dame? —
Et le marquis l'i a répondu:
»Sire roi, c'est ma femme.«
5. »— Marquis, ne te fâche donc pas, T'auras ta récompense,
Je te ferais dans mes armées
Beau maréchal de France. —«
3. »— Marquis, tu es plus hereux que moi, D'avoir femme si belle!
Si tu voulais me l'accorder,
Je me chargerais d'elle. —«
6. »Habile-toi bien proprement, Coiffure à la dentelle,
Habile-toi bien proprement,
Comme une demoiselle.«
4. »Sir', si vous n'étiez pas le roi J'en tirerais vengeance;
Mais puisque vous êtes le roi
A votre obéissance.«
7. »Adieu m'ami, adieu mon coeur, Adieu mon espérance,
Puisqu'il te faut servir le roi
Séparons-nous d' ensemble!«

8. La reine a fait faire un bouquet
De belles fleurs de lyse,
Et la senteur de ce bouquet
A fait mourir marquise.

U svojoj zbirci »Južno-slovenske narodne popievke«, knjiga I., Zagreb 1878., zabilježio je F. Š. Kuhač na strani 169. pod brojem 209. slijedeću popijevku iz Varaždinskih Toplica s natpisom »Želja za dragom«:

ANDANTE

Ki - ti - ca ze - le - na, ro - ži - ca ru - me - na, previ - jaj se k me - ni, ja se bo - dem k tebi.

Potpuni tekst popijevke glasi prema Kuhačevom zapisu ovako:

Kitica zelena, rožica rumena,	Nemrem te leteti, ne znam te plavati,
Previjaj se k meni, ja se bodem k tebi.	Listek bi ti pisal, al ga ne znaš čteti,
Murica, Dravica, globoka vodica.	Drugi bi ga čteli, našo ljubav znali.

Osim toga zapisao je Kuhač uz tu popijevku još i tekst triju pjesama, »Dragoj dragoga vlovili«, »Dragi v Belovaru« i »Turci dragoga vubili«, za koje kaže, da se pjevaju na isti napjev, štaviše, da ih je čuo pjevati »kao da bi sve četiri pjesme samo jedna pjesma bila«. — Nas ovdje najviše zanima tekst druge pjesme, »Dragoj dragoga vlovili«, koji prema Kuhačevu zapisu (a štampao ga je i M. K. Valjevac u svojoj zbirci »Narodne pjesme i pripoviedke«, Varaždin 1858.) glasi:

Došle so novine s Francuzske zemljice,
Da so mi Francuzi dragoga vlovili,
Da so ga vlovili sobom odvodili.
Išla bi ja tamo, da bi znala kamo,
Nesla bi Francuzom belo golobico,
Belo golobico Francuzom za mišo,
Da bi mi Francuzi dragoga pustili,
Da bi ga pustili domom odvoditi,
Domom odvoditi, domaj vuživati.

Poredimo li melos naprijed navedene stare francuske balade s melosom popijevke, koju je zabilježio Kuhač, uočit ćemo smjesta njihovu tijesnu vezu. Ali prije nego li analiziramo njihovu građu, bit će nužno spomenuti, da melos francuske balade nije nastao tek 1599., one, dakle, godine, kad je spjevan tekst balade »Le roi a fait battre tambour«, već da je taj melos kudikamo stariji. J. Tiersot zabilježio je, naime, u svojoj »Histoire de la chanson populaire de France«, Paris 1889., jednu staru normandijsku verziju pjesme o kralju Renaudu († 1227.), koja glasi:

Re-naud, Re-naud, mon recon-fort, Te voi-là donc au rang des morts. Di-vin Re-naud, mon recon-fort, Te voi-là donc au rang des morts.

Najposlije je i George Doncieux u djelu »Le romancéro populaire de la France«, Paris 1904., na str. 87. zabilježio još i drugu jednu varijantu (iz Rouena) o Renaudu, koje se melos bitno podudara s melosom pomenute Tiersotove verzije:

Quand Jean Re-naud de guerre r'vint, Te-nait ses tri - pes dans ses mains, sa mère, à la fe-nêtre en haut: „Voi-ci ve-nir mon fils Re-naud.

Doncieux stavlja ovu varijantu u XV. vijek, pa je na osnovu toga jasno, da je melos balade »Le roi a fait battre tambour« izvorno bio melos balade o Renaudu, melos, dakle, veoma star.

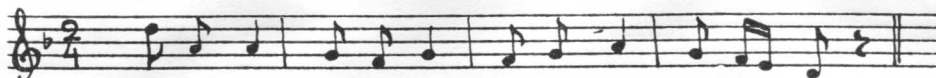
Analiziramo li gore navedene melose dobit ćemo ove oblike:

I.

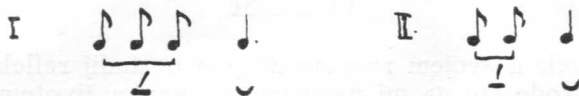
II.

Oblik I. je dvodjelan ABCB, a jednako oblik II.: ABCB. Asimetrije oblika II., u kojem se motiv A i B isprepliću tako, da 1. dio broji samo tri takta, nestat će, ako umetnemo u taj dio drugi takt iz I. 2 C tako, da dobijemo frazu III., koja sasvim odgovara I. 1:

III.

Mjera je u oba slučaja dvodjelna, a oblici se odvajaju jedan od drugoga samo u ritmu:

Harmonijski razlikuju se oba melosa u kadencama. U I. 1. nema kadence u T, već su dvije takove kadence u 2. dijelu. Hrvatski napjev (II.) ima više simetrije, u 1. svom dijelu S i T a u drugom dijelu D i T.

Iz svega toga slijedi, da je melos naše zagorske pjesme »Želja za dragom« po svom postanju francuski i da je po svojoj prilici donesen u Zagorje potkraj XVIII. ili o početku XIX. vijeka (a moguće i ranije), kad su kulturne veze naših plemića s Francuskom bile dosta žive, a vjerojatno je, da je ušao u narod iz krugova plemićkih. Ne govori li grof Adam Oršić u svojim memoarima izrijekom o »francuskim kuharima«, koji su bili namješteni po dvorovima naših zagorskih plemića? Nije, dalje, isključena mogućnost, da su francuski melos importirali hrvatski vojnici, koji su služili u vojsci Napoleonovoj. Znamo, naprimjer, da je jedna pukovnija hrvatskih husara bila dugo vremena u garnizoni u Lyonu, dok je opet Zagreb (po pripovijedanju Oršićevu) između 1809.—1813. često vidio francuske zarobljenike, koje su porazmjestili po pokrajini. A, najposlije, nije ni četirigodišnja francuska okupacija prekosavske Hrvatske mogla proći a da ne ostavi dubljih dojmova i tragova u socijalnom životu, koji se, jamačno, kasnije nisu očitovali samo na prije okupiranom terenu, već su, štaviše, presizali granicu, Savu, i utjecali na susjedne krajeve. Da se uspomena na francusko podrijetlo naše pjesme sačuvala i u samom narodu, svjedoči bjelodano i tekst prve varijante njezine, u kojoj se ne manje nego pet puta spominju Francuska i Francuzi.

Résumé. — L'auteur, professeur de l'histoire de l'art à l'université de Zagreb et directeur du cabinet d'estampes de la bibliothèque universitaire, compare la chanson populaire du Zagoré »Želja za dragom« (Soupirs d'amant) avec la vieille ballade française »Le roi a fait battre tambour«, et il prouve à l'aide d'une analyse approfondie, que la mélodie de la chanson croate est de l'origine française et qu'elle a été importée dans le Zagoré à la fin du XVIIIe ou au commencement du XIXe siècle, quand des liens de civilisation unissaient assez fortement la noblesse croate à la France. Il n'est pas, du reste, impossible non plus, que cette mélodie française la été importée par les soldats croates qui servaient dans l'armée de Napoléon.